

**NAJSTARSZE PISMO
ŚWIATA**

**TABLICZKI
KLINOWE**

**W MUZEUM
ARCHEOLOGICZNYM
W POZNANIU**

**LISTOPAD 2013
STYCZEŃ 2014**

POZnań*

*Miasto know-how

ul. Wodna 27

Najnowsza kolekcja zabytków Muzeum Archeologicznego w Poznaniu

W ramach realizacji zadania pt.: Zakup kolekcji tabliczek glinianych zapisanych pismem klinowym programu Kolekcje – priorytet 4 – Kolekcje muzealne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Muzeum Archeologiczne w Poznaniu wzbogaciło swoje zbiory o 6 tabliczek glinianych zapisanych pismem klinowym. Te cenne zabytki pochodzą z obszaru Mezopotamii i chronologia ich obejmuje okres od końca III po połowę II tys. przed Chr. Jednym z ciekawszych jest obiekt określany jako tzw. „Gwóźdź Gudei” zapisany typowym tekstem komemoracyjnym, który możemy datować na 22 w. przed Chr. Dwie kolejne tabliczki są typowymi tabliczkami szkolnymi, zawierającymi przykłady ćwiczeń pisarskich. Ich datacja nie jest pewna, lecz grafia znaków wskazuje na pierwszą połowę II tys. przed Chr. Tekst czwartej tabliczki przedstawia dokument procesowy z czasów panowania władcy Larsy, Rim-Sina (18 wiek przed Chr.). Dwie następne zawierają teksty gospodarcze, jeden pochodzący z czasów Ibbi-Sina, ostatniego władcy III dynastii z Ur (21 wiek przed Chr.), a drugi, jak wskazuje grafia znaków z początku II tys. przed Chr. Kolekcja tabliczek glinianych zapisanych pismem klinowym posiada bardzo duże walory naukowe i edukacyjno - wystawiennicze, umożliwiające popularyzację dziejów cywilizacji bliskowschodnich.

Kurator wystawy: Mgr Łukasz Bartkowiak
Projekt Graficzny: Kazimierz Liberski

Szczególne podziękowania:

dla konsultantów merytorycznych wystawy: prof. dr hab. Stefana Zawadzkiego i dr Witolda Tyborowskiego,
dla mgr Barbary Kirshke
i t d. i t d. (potem się dopisze)

Wynalazek pisma nad Eufratem i Tygrysem

Skąd pochodzi pismo klinowe ?

Początkowo twierdzono, że pismo zostało wynalezione w Uruk (Warka) w dzisiejszym południowym Iraku pod koniec IV tysiąclecia przed Chr. Odkrycia ostatnich lat zrewidowały ten pogląd. Tabliczki z liczbami i odciskami pieczęci z tego samego okresu, odnaleziono również w Niniwie (Kujundżyk, północny Irak), Suzie, Czoga Misz i Godin Tepe (zachodni Iran), oraz w Tell Brak i Habuba Kabira (północna Syria).

Najstarsze znaki pisma były próbą odwzorowania na glinie, służących do liczenia tokenów. Przykładów potwierdzających tą teorię można doszukać się na wielu stanowiskach bliskowschodnich.

Kwestia wynalezienia pisma przez Sumerów jest równie zagadkowa jak sprawa ich pochodzenia.

Na podstawie figurek sumeryjskich Orantów z Esznunny (Tell Asmar).

Kto wymyślił taki system zapisu?

Trudno ustalić czy autorami najstarszych tekstów byli Sumerowie. Obrazkowy charakter zapisów pozbawia badaczy wskazówek fonetycznych i gramatycznych, a współczesne znaleziska z odległych od siebie obszarów starożytnego Bliskiego Wschodu odbierają uczonym argument przemawiający za proveniencją najstarszych tekstów z długowiecznego sumeryjskiego Uruk.

Jak zapisywano pierwsze informacje?

Najprostszą formą utrwalenia informacji o danym przedmiocie było uwiecznienie go za pomocą schematycznego rysunku - piktogramu. Skrybowie szybko przekonali się jak żmudne było odciskanie w glinie linii krzywych. Częściej wykonywano uproszczone rysunki, które nie wymagały ostrzenia ryłca, zakończenie bywało stępione lub spłaszczone. W miejscu w którym skryba przyciskał ryłce do gliny pozostawał wyraźny ślad, który w roku 1700 po Chr. Thomas Hyde określił mianem klina (*cuneiform*), stąd nazwa pismo klinowe.

Znaki odciskano w miękkiej glinie, następnie tabliczkę suszono lub wypalano.

Jak rozwijała się sztuka pisania?

Pierwsze tabliczki zapisywano samymi piktogramami, nieco później na tabliczkach pojawiało się zarówno pismo obrazkowe jak i standaryzowane znaki przypominające kliny. Kolejne uproszczenia doprowadziły do całkowitego wyparcia piktogramów z tekstów sumeryjskich i akadyjskich i zastąpienia ich różnymi kombinacjami znaków klinowych.

Jaką funkcję miały pierwsze teksty?

Pierwszą funkcją pisma był zapis informacji o charakterze gospodarczym. Administracja państwa-miasta potrzebowała rozwiązań, które pomogłyby zinwentaryzować dobytek. Uzyskane dane były na tyle ważne że nie chciano polegać tylko i wyłącznie na ludzkiej pamięci.

Czym, i na czym pisano?

Pierwsze informacje zapisywano za pomocą ostro zakończonych patyka lub trzcinowego ryłca. Materiałem pisarskim uczyniono wilgotną glinę, która ze względu na swe właściwości wysychała na słońcu, a jeśli ją wypalano stawała się niesamowicie twarda.

Z upływem lat odchodzono od spiczastego ostrzenia ryłca na korzyść rozwiązań, które pozwalały lepiej odciskać znaki w kształcie klina.

Ptaka				
Ryba				
Osiół				
Wół				
Słońce				
Zboże				
Sad				
Plóg				
Bumerang				

Znaki zmieniają począwszy od okresu wczesnodynastycznego, poprzez okres akadyjski, okres starobabiloński, po czasy nowasyryjskie i nowobabilońskie.

Kliny odczytane

Od czego się zaczęło?

W osiemnastym wieku kilku podróżników z Europy udało się do Persepolis. Skopiowali szereg inskrypcji znalezionych na drzwiach pałaców. Teksty ryto trzema różnymi rodzajami pisma klinowego. Jednym z nich był zapis w języku staroperskim.

W czym pomogli perscy królowie?

Niemiecki nauczyciel greki i łaciny George Fredrich Grotefend. W 1802 r. po Chr. korzystając z tekstów *pehlevi* ustalił, że grupa znaków xa-ša-a-ya-θa-i-yaz w tekstach z Persepolis to słowo „król”. Na podstawie innych źródeł przyjął, że teksty dotyczyły królów Dariusza i Kserksesa. Imiona władców przypisał do odpowiednich znaków. Zapoczątkował tym proces porównania inskrypcji z imionami i nazwami własnymi znanymi ze źródeł historycznych.

Jak stroma była behistuńska skała?

Angielski generał Henry Rawlinson, od roku 1835 po Chr. kopiował inskrypcję Dariusza ze zbocza Behistun (Iran). Zawieszony na linie nad przepaścią, wsparty drabiną opartą na wąskiej półce skalnej, kopiował gigantyczny napis. Teksty upamiętniały zwycięstwa króla, obok nich widać było relief przedstawiający Dariusza i ujarzmionych przezeń królów. Inskrypcję wykonano w trzech językach: staroperskim, elamickim i akadyjskim. Wersję staroperską kopiowano 10 lat. Dzięki nazwom własnym, obecnych także źródłach klasycznych Rawlinson odszyfrował tekst staroperski, Świat uzyskał dostęp do wiedzy ukrytej w piśmie klinowym, wystarczyło porównać napis staroperski i dwa pozostałe.

Dlaczego tak trudno odczytać język akadyjski?

Tekst elamicką odszyfrował w 1855 r. po Chr. Edwin Norris. Trudniejszy był tekst akadyjski. Zadanie komplikowała duża liczba nieznanych znaków, akadyjski tego czasu, posiadał ok 600 znaków. Kolejny problem to „logogramy” czyli znaki, oznaczające pojedyncze słowo, a wraz z nimi zapisy fonetyczne. Zamiast sylabicznego zapisu akadyjskiego słowa *šarru* (šar-ru) pojawiał się pojedynczy znak LUGAL (sumeryjskie „król”). Podobnie było w innych przypadkach. Uczni nie przypuszczali, że język akadyjski posiada pozostałości po sumeryjskim. Badaniem tego zajął się Julius Oppert, który ogłosił istnienie Sumerów, na podstawie śladów ich języka w języku akadyjskim.

Czy udało się dokonać niemożliwego?

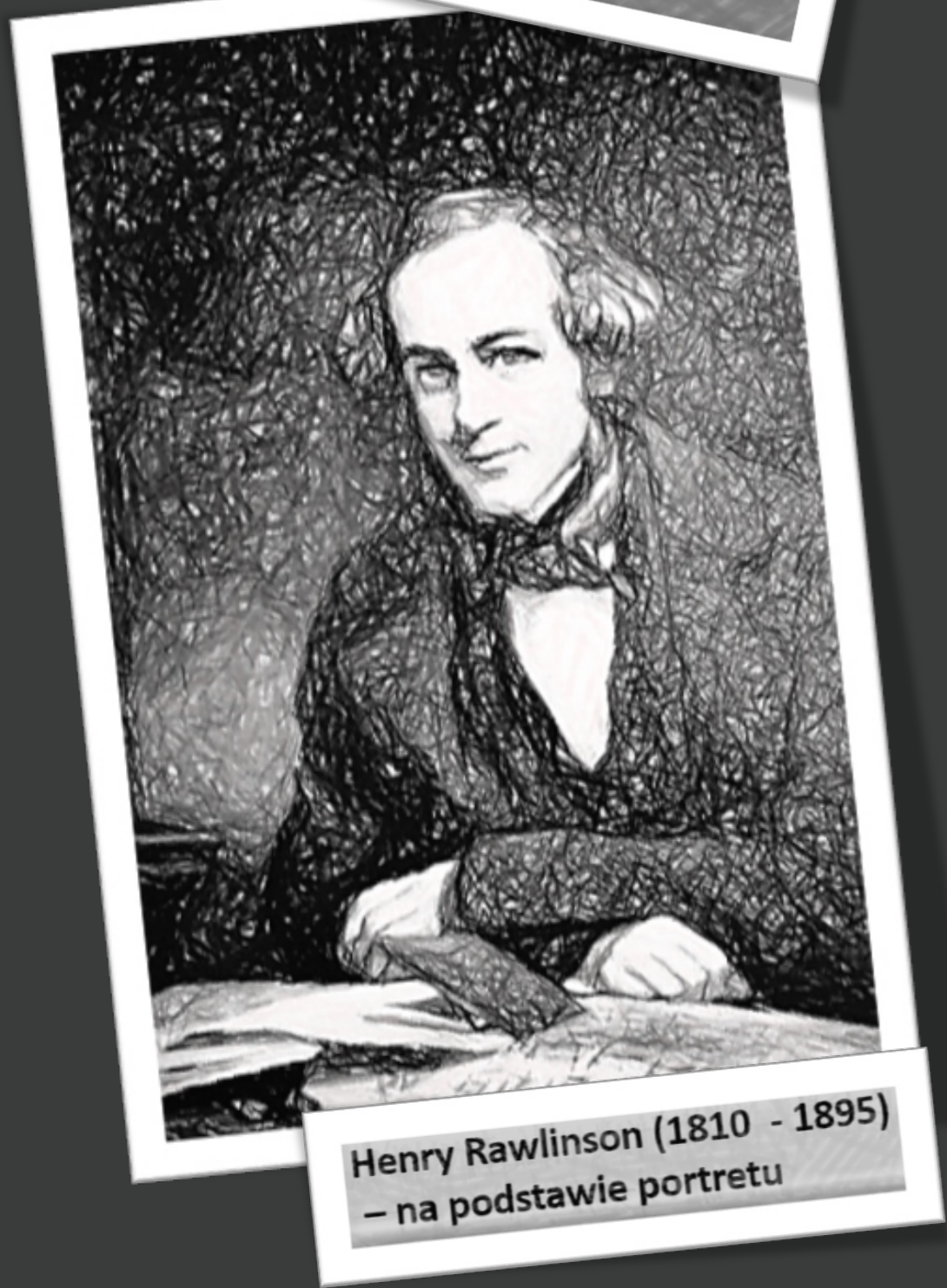
Pojawiły się głosy kwestionujące istnienie w piśmie klinowym śladów sumeryjskiego. Trwały badania wykorzystujące wiedzę filologiczną o językach semickich. Dokonano spostrzeżenia, iż akadyjski różni się tym, że wyraża samogłoski. Pomagały nowe tabliczki odkrywane przez archeologów. Nadszedł dzień tryumfu asyriologii. W 1857r. po Chr. w Londynie Królewskie Towarzystwo Azjatyckie zorganizowało eksperyment. Tekst z II tysiąclecia przed Chr. wysłano czterem uczonym. Żaden nie wiedział, że dokument mieli odczytywać inni badacze. Wśród uczestników testu znaleźli się Henry Rawlinson, irlandzki teolog Edward Hincks, angielski badacz orientu Fox Talbot, oraz Julius Oppert. Nadesłane przez nich przekłady nie były identyczne, jednak wykazywały podobieństwa. Wątpliwości świata nauki zostały rozwiane, a pismo klinowe oficjalnie uznane za odszyfrowane.

Na podstawie widoku ruin Pałacu Tachara w Persepolis

Na podstawie Reliefu Dariusza z Persepolis - audycja podczas święta Nowego Roku

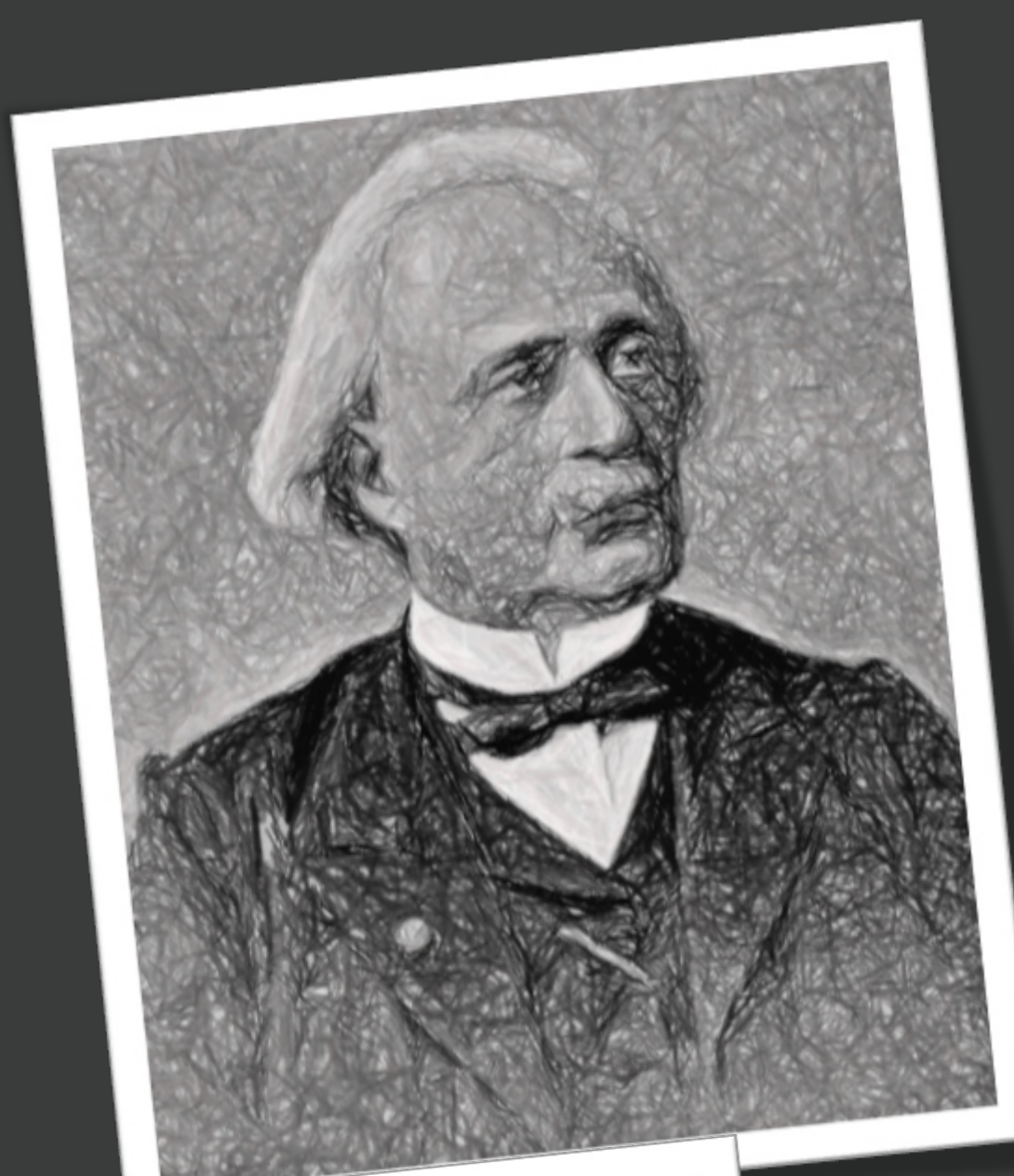
Henry Rawlinson (1810 - 1895) - na podstawie portretu

Na podstawie reliefu z Behistun

Georg Grotefend (1775 - 1853) - na podstawie portretu

Julius Oppert (1825 - 1905) - na podstawie portretu

Szkoła pisania

Być skrybą, zaszczyt czy niekończąca się udręka?

Pismo znane było małej grupce ludzi. Należeli oni do „klasy pisarzy” (skrybów), częściowo związanej z klasą kapłańską. Pisanie wymagało poświęceń, jedno z babilońskich przysłów mówiło, że: „aby zostać pisarzem, trzeba wstawać wraz ze słońcem”. Umiejętności pisarskie budziły szacunek. Porzekadło można rozumieć także inaczej: „doświadczony skryba błyszczeć będzie jak słońce”.

Dlaczego Aszurbanipal miał „wielkie uszy”?

W inskrypcji króla Aszurbanipala, bóg Nabu obdarza go „wielkimi uszami”. Dla Asyryjczyków oznaczało to inteligencję rozumianą jako pamięć. Władca miał poznać sztukę czytania i pisania. W historii Mezopotamii takimi umiejętnościami jako król chwalił się tylko Szulgi z III dynastii z Ur. „Wielkich uszu” nie spotykano często, nie wielu mogło zapamiętać setki wartości fonetycznych i ideograficznych. Skrybowie wywodzili się z różnych warstw społecznych. Wśród imion w podpisach pisarzy pojawiają się także imiona kobiece. Zawód skryby nie był przeznaczony dla osób leworęcznych. Mańkutem trudniej było odciskać standaryzowane kliny prowadzone od lewej do prawej strony.

Jak rozpoznać szkołę sprzed tysięcy lat?

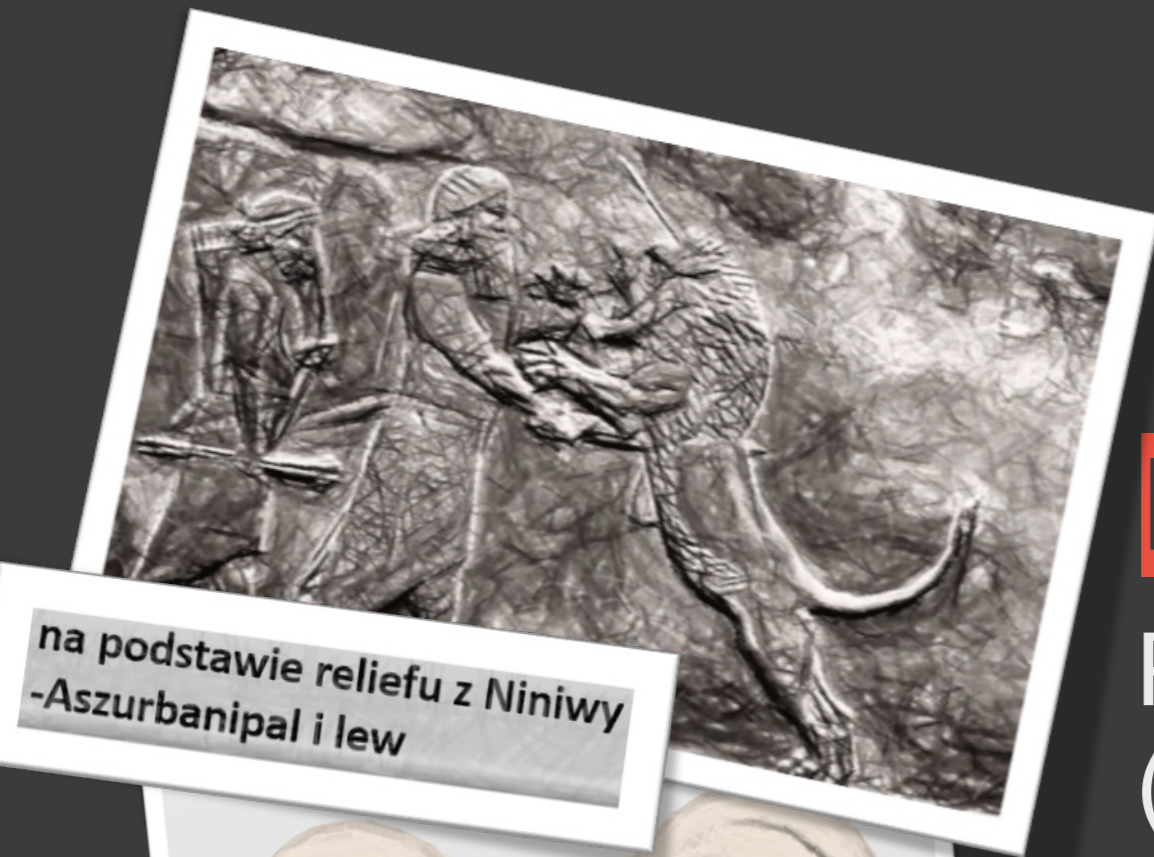
Młody pisarz musiał się wyspecjalizować. W Babilonii spotykało się skrybów świątynnych, handlowych, wojskowych, lekarskich i pisarzy-kapłanów. Każda z profesji wymagała lat pracy. Naukę skryba rozpoczynał we wczesnym wieku. Tabliczki z zapisem wykonywanych przez uczniów ćwiczeń najczęściej znajduje się obok tekstów świątynnych, tak było w Sippar i w Mari (Tell-Hariri). W tym drugim znaleziono pomieszczenie średniej wielkości; przy ziemi z glinianymi ławami, były tam gliniane korytka, zawierające materiał potrzebny pisarzom m.in. oczyszczoną glinę.

Jak poradzić sobie bez elementarza?

Uczniowie powtarzali zdania i przepisywali je według wzoru u góry tabliczki. Musieli poznać wszystkie zwroty wykorzystywane w dokumentach danej specjalizacji. Skryba nie był autorem tekstu, miał tylko odtwarzać czego go wyuczono. Zadania uczniów dotyczyły także kaligrafii pojedynczych znaków. Tabliczki szkolne mogły mieć kształt spłaszczony lub jak soczewka. Glinę z korytek ugniatano by przygotować kawałki w różnych rozmiarach. Następnie formowano częściowo prostopadłościenny kształt przypominający poduszkę.

Jak pozyskać przychylność surowego nauczyciela?

Zachował się tekst opisujący losy uczącego się skryby. Mowa w nim o zaangażowanym lecz również roztargnionym uczniu, spóźniającym się na zajęcia. Zachowanie chłopca wzbudza niechęć ze strony nauczyciela, który nie tylko gani jego brak organizacji, ale również wyraża obawy o to czy chłopak zostanie dobrym skrybą. Sprawa doczeka się interwencji rodziców, którzy zapraszają nauczyciela do domu: „ofiarowują podarunek i wkładają pierścień na palec”. Samuel Noah Kramer nazywa tą sytuację „pierwszym w historii przypadkiem lizusostwa”.

na podstawie reliefu z Niniwy -Aszurbanipal i lew

Drugim władcą, który pochwalił się umiejętnością czytania był Szulgi z III dynastii z Ur.

Na podstawie figurki fundacyjnej z Nippur - Urnammu lub Szulgi niosący kosz

na podstawie reliefu z Nimrud

Na podstawie drewnianej tabliczki powlekanej woskiem z Nimrud

W celu mobilizacji uczniów Prawdopodobnie nie odstępowano od kar cielesnych.

Tabliczki mogły być wykorzystywane ponownie po wykonaniu ćwiczenia, niepotrzebne tabliczki ugniatano i formowano na nowo.

Tabliczka z tekstem szkolnym

pierwsza poł. II tys. przed Chr.

Na tabliczce powtarzające się w różnych wariantach znaki
„ur” „pa” „pa”

Tabliczka z tekstem szkolnym

pierwsza poł. II tys. przed Chr.

Na awersie powtórzenia znaków „ja” „da” „ah” wraz z końcówkami „am” „at” widoczny także ślad „czyszczenia” rylca.

Na rewersie uczeń wykonywał to samo ćwiczenie co na awersie.

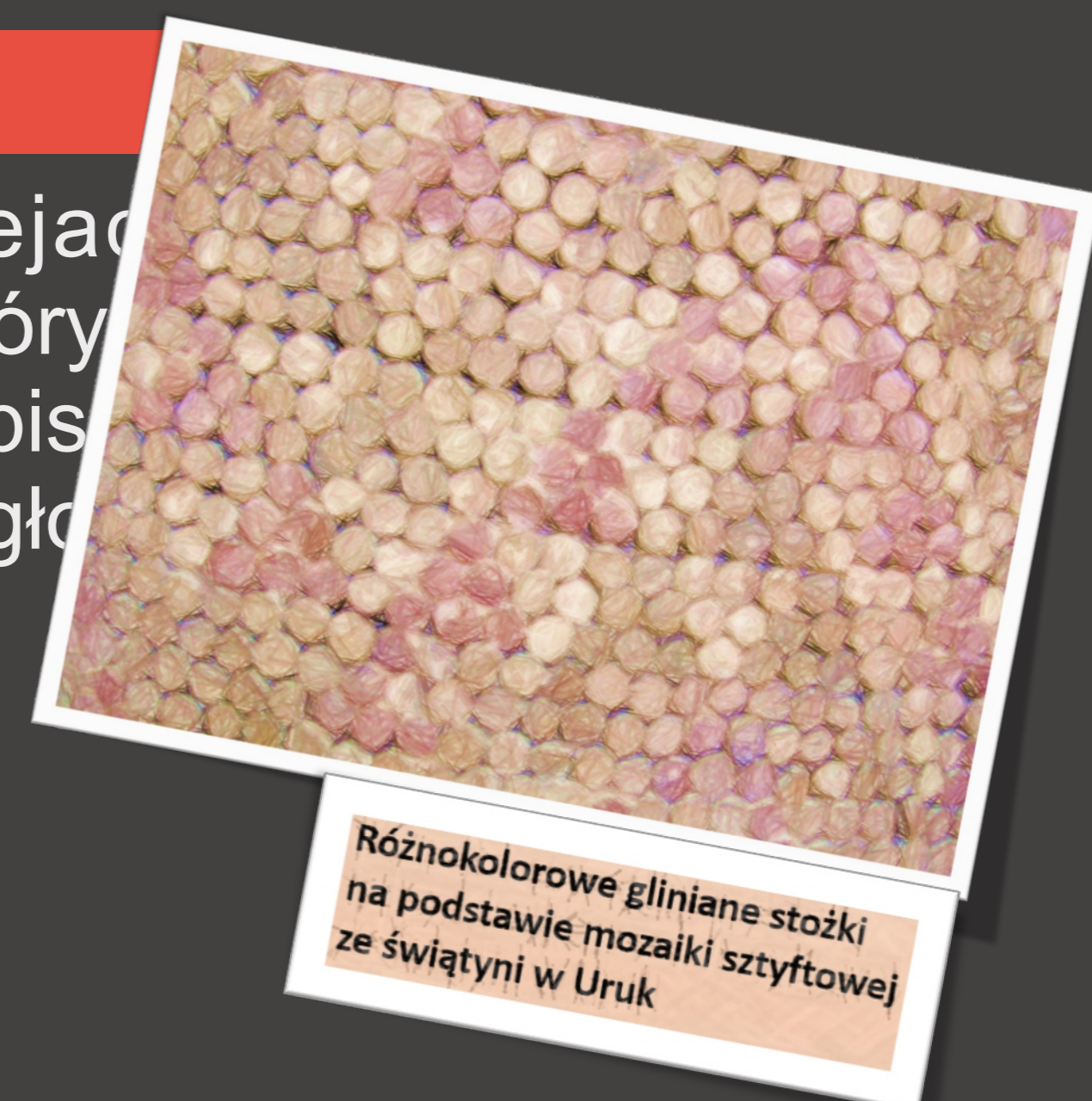
Bóstwo obdarowane, król upamiętniony

Gdzie odkryto najstarszy ślad dziejów?

Pierwszych źródeł dotyczących historii politycznej w dziejach Mezopotamii dostarczyły nam teksty dedykacyjne i komemoracyjne, w niektórych przypadkach zwane również wotywnymi. Pierwszy z tego typu zapis zachował się na malutkim fragmencie naczynia z alabastru. Tekst głosi: „Mebaragesi, król Kisz”.

Utożsamiany z Ningirsu Ninurta na podstawie nowoasyryjskiej pieczęci cylindrycznej

Różnokolorowe gliniane stożki na podstawie mozaiki sztyftowej ze świątyni w Uruk

aby na pewno Ningirsu na mnie patrzy?

Tylko najsilniejsi władcy Mezopotamii byli w stanie oprzeć się buntom wewnętrznym lub rywalom z sąsiednich państw-miast. Ważne było by pochwalić się swymi dokonaniem, by budzić tym należny respekt i podziw. Nie jeden król wierzył, że trzeba przypominać bogom, o tym że troszczy się o ich świątynie i wspiera kult. Tak narodziło się zapotrzebowanie dworu na sporządzanie tekstów komemoracyjnych i dedykacyjnych.

na podstawie posążka Gudei
znalezionego w Girsu

Jak zadbać o rozgłos na kilka tysięcy lat?

Popularność dzisiejszych celebrytów, jest niczym przy sławie władców Mezopotamii. Wzmiankowany wcześniej Mebaragesi rządził około 2600 r. przed Chr. , a więc prawie 4 i pół tysiąca lat temu, a jego imię nadal jest przez nas pamiętane. By zapisać się w pamięci na całe tysiąclecia nie trzeba wiele. Teksty komemoracyjne zapisywano początkowo głównie na kamieniu. Najstarsze napisy pojawiają się np. na otoczkach z rzek. Trudno nam to sobie wyobrazić ale dla mieszkańców delty Tygrysu i Eufratu kamienie były rzadkością i rarytasem. Imieniem króla podpisywano przede wszystkim dary wotywnie dla określonego bóstwa. Pojawiały się podpisy na naczyniach, małych posążkach, glinianych gwoździach jednym słowem na wszystkim co trafić miało do świątyni.

Do czego służyły gliniane gwoździe?

„Gwoździe” lub „stożki” to artefakty trudne do interpretacji. Małe gwoździe z kolorowymi łebkami zdobiły ściany świątyń, tworząc mozaikowe kompozycje. Były to rozwiązania charakterystyczne archaicznego Uruk. Gdzieindziej czytamy o „wbijaniu gwoździ w ścianę w obecności świadka przy zakupie domu. Gwóźdź to znak symbolizujący pojawienie się nowego właściciela. Zagadkowe wydaje się być wbijanie w ściany świątyń gwoździ komemoracyjnych. Zwyczaj znany od okresu wczesnodynastycznego po okres starobabiloński. Uczeni wahają się pomiędzy przypisaniem tej tradycji funkcji dekoracyjnej lub prawnej. Archeolodzy na terenie świątyń znajdowali nawet sto sztuk podobnych artefaktów. Napisy na nich często ograniczały się do lakonicznego określenia np.: „Dla Ningirsu, potężnego wojownika Enlila, Gudea władca Lagasz...” . W okresie starobabilońskim inskrypcje na stożkach obfitują także w wydarzenia historyczne i kultowe.

Na podstawie gwoździa fundacyjnego ze świątyni Eninnu w Lagasz.

„Gwóźdź Gudei”

tabliczka z tekstem komemoracyjnym,
22 w. przed Chr.

„dla Ningirsu potężnego wojownika
Enlila, Gudea ensi Lagasz uczynił
rzeczy takimi jak być powinny i Eninnu jego
białego orła postawił i odnowił dla niego”

„Rok, w którym ustanowił sprawiedliwość w kraju”

Czy „sprawa była prosta” ?

Akadyjskie określenie *dīnum*, to wymiar sprawiedliwości dosłownie „prosta sprawa” ale tylko z nazwy. Sprawy jurysdykcji w Mezopotamii wiążą się z aktywnością władcy. Inskrypcje królewskie poświadczają niebagatelną rolę panującego przy rozsądzaniu sporów między poddanymi. Król miał opiekować się i bronić ustanowionej bożą ręką hierarchii społecznej. Dla przykładu o Hammurabim pisano jako jedynym i nieomylnym narzędziem sprawiedliwości. Jeden z fragmentów z określeń rocznych władcy mówi: „Rok, w którym ustanowił sprawiedliwość w kraju”.

Czy Hammurabi był pierwszy?

Okres starobabiloński obfitował w teksty natury prawnej spisane na glinie, pierwsze zapisy tego typu są jednak wcześniejsze. Najstarszym znanym królewskim dokumentem o tematyce prawodawczej jest tekst tzw. Reform Urukaginy datowany na panowanie tego władcy w Lagasz (I połowa XXIV w.). Na przełomie XXII-XXI w przed Chr. powstał najstarszy dotychczas znany kodeks króla Urnammu z III dynastii z Ur. Znany jest również tekst zawierający tzw. prawa miasta-państwa Esznunny nijakiego Bilalamy z przełomu XXI i XX wieku przed Chr. Początek XIX w. przed Chr. Przyniósł natomiast 37 paragrafów kodeksu władcy I dynastii z Isin Lipit-Isztara.

Jak wyglądał babiloński proces?

Obecny na wystawie dokument procesowy to sprawozdanie z rozprawy dotyczącej spornego pola gruntu. Tekst rzuca odrobinę światła na rolę króla w tego typu konfliktach. Na imię panującego składa się tutaj przysięgę. W procesie oprócz stron widoczna jest też obecność świadków, którzy pozostawili pieczęć. Dla przykładu inny tekst pochodzący z okresu panowania I dynastii z Isin zawiera relację z procesu o morderstwo. Widać w nim zarówno udział samego władcy w sądzeniu jak i zaangażowanego do tego zgromadzenia. Król ma być zapoznany ze sprawą, a następnie przekazać i zlecić wydanie wyroku zgromadzeniu z Nippur, które czyni to po wysłuchaniu świadków.

Co wiemy o największym skarbie Luwru?

Wielu powie, że jest to wspaniały portret pędzla Leonarda, eksponowany na pierwszym piętrze paryskiego muzeum. Jednakże kroki pasjonatów asyriologii zatrzymałyby się już na parterze, przy diorytowej steli nieco wyższej od przeciętnego widza, mierzącej 2,25 m. Na niej proste, ale wymowne przedstawienie władcy miasta Babilon i boga Szamasza. Bóg sprawiedliwości przekazuje do rąk Hammurabiego listwę i sznur czyli narzędzia do wykonywania pomiarów, symbole sprawiedliwości i równości. Tymczasem władca adoruje bóstwo unosząc do góry prawą dłoń. Pod przedstawieniem w pięknej babilońskiej kursywie widać prolog i 282 paragrafy stanowiące zbiór sądowych orzeczeń. Do steli mieli odwoływać się poddani postawieni przed problemem rozstrzygnięcia najbardziej kłopotliwych precedensów.

Tabliczka z tekstem procesowym

panowanie Rim - Sina XVIII w. przed Chr

(Tabliczka) dotycząca pola Niggii, zabardabbû i Şilli-Şamaša jego poręczyciela Niggija, zabardabbû przysiągł na króla i (powiedział) tak oto powiedział on: "pole, co do którego zawarliśmy ustną umowę zostało zabrane ode mnie i (zostało) dane Şilli-Şamašowi (lecz) gdy Ip[qu]ša wziął (to) pole z pola tego wziął zboże (niech) on weźmie pole tyle ile było poprzedniego pola Şilli-Şamaš pod) przysięgą pod przysięgą na króla tak (zecznał mówiąc: pole, które Niggija, zabardabbû odebrał i dał mnie nie domagał się tego pola ode mnie (i) zboża nie zabrał (niech on) weźmie pola za tamto pole.

Na rewersie widoczne pieczęci świadków.

Trzy krowy, mina srebra, jeden GUR jęczmienia

Czy w Mezopotamii były targowiska ?

W tekstach natury gospodarczej nie przeczytamy o sprzedaży detalicznej. Wymiana podczas transakcji kupna małej ilości towaru przebiegała zapewne tak jak dziś, z tą różnicą, że bez użycia kasy fiskalnej. Kupno jednej sztuki chleba nie wymaga od nas sporządzenia umowy z piekarzem. Stanowi to problem dla badaczy, którzy polemizują z sobą czy w Mezopotamii istniała forma podobna dzisiejszemu targowisku gdzie rodziny mogłyby zakupić potrzebne towary. Brak tekstów jak pisze Michael Jursa nie wyklucza takiej możliwości.

Jak skrupulatny był babiloński księgowy ?

W III i II tysiącleciu przed Chr. Powstało wiele tekstów na podstawie, których rekonstruować można działalność ówczesnych przedsiębiorstw. W zależności od epoki były to zestawienia dotyczące przedsiębiorstw prywatnych wykonujących zlecenia, lub zinstytucjonalizowanych związanych ze środowiskiem świątynnym lub pałacowym. Wspomniane teksty to „bilanse” lub inaczej tzw „teksty zalecające” najczęściej będące zestawieniem różnego rodzaju towarów np. sera, śmietany, wełny, zboża itd. Nie jest łatwo ustalić czy dany tekst to plan przyszłych wydatków, czy też zestawienie dóbr już nabytych.

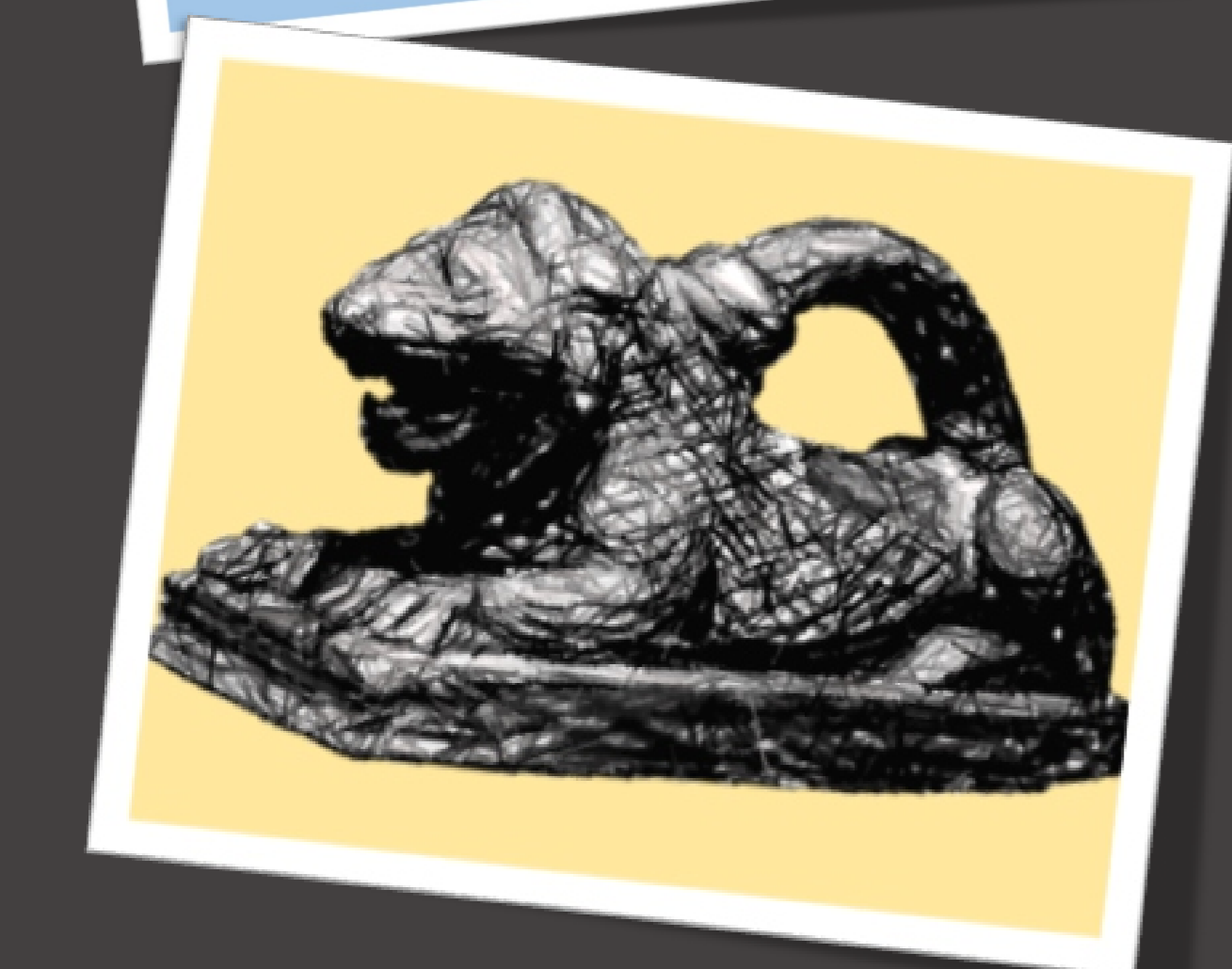
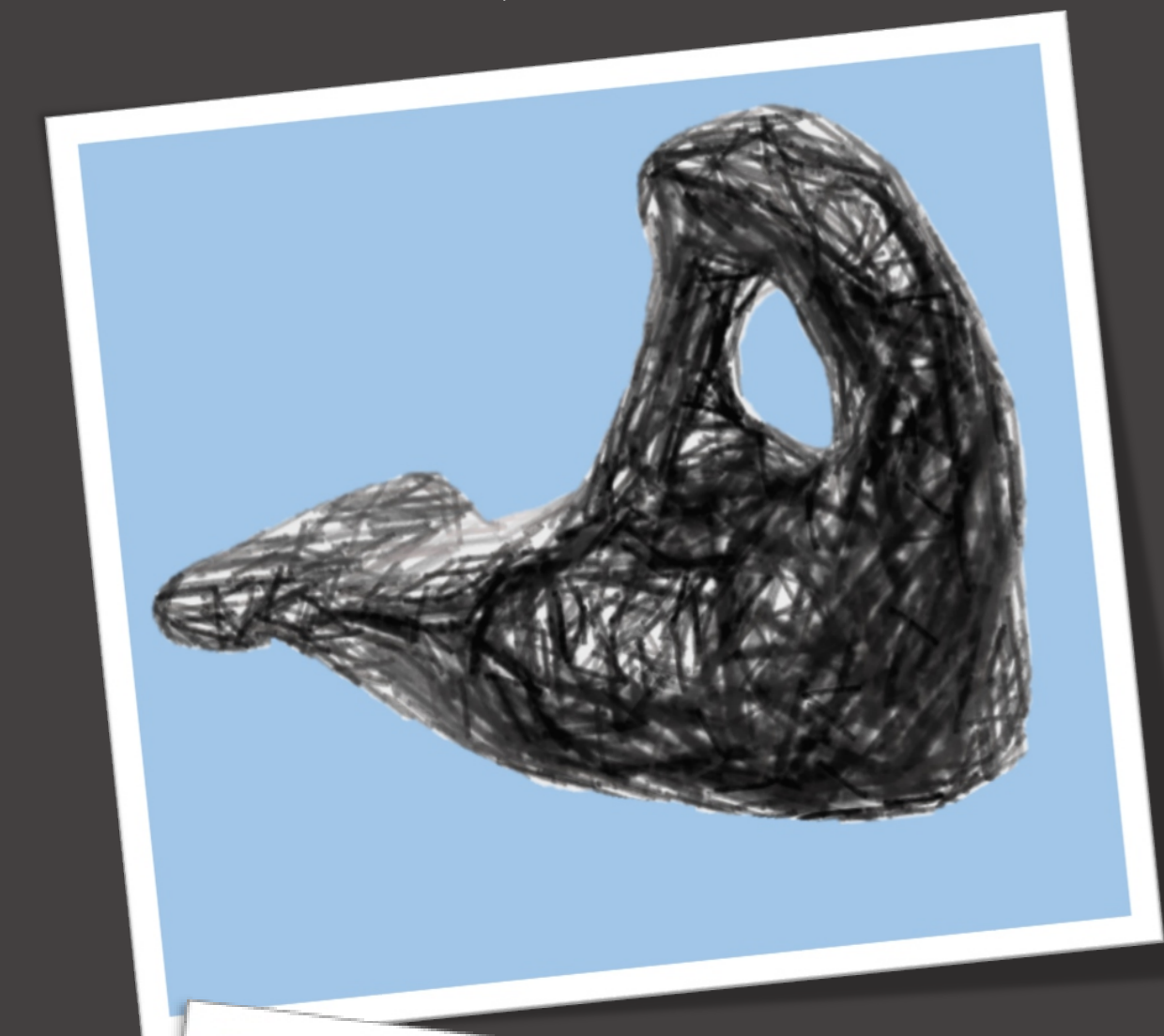
Jak zorganizować tranzyt bez tirów i kolei?

Stolicą kupców z pierwszych wieków II tysiąclecia chr. nazwać można kapadockie Kanesz (dzisiejsze Kültepe, Turcja). Archeolodzy odkopali tam ok 20 000 tabliczek zawierających dokumenty handlowe wśród nich listy i sprawozdania, a także umowy pomiędzy asyryjskimi kupcami i przewodnikami karawan. Ci ostatni stawali przed nie lada wyzwaniem, odległość pomiędzy rodzimym Aszur, a asyryjską kolonią kupiecką (karum Kanesz) wynosiła ok 850 km. Należało przebyć długą i wyczerpującą drogę przez góry Amanu, rzeki Chabur i Eufrat, a na końcu wzdłuż Tygrysu do asyryjskiej stolicy. Do Anatolii eksportowano tkaniny, ołów i cynę w drugą stronę przewożono metale szlachetne jak miedź, srebro i złoto.

Czy kaczką i lew mogły zważyć towar?

Do ważenia używano specjalnych odważników, niektóre z nich miały bardzo interesujące kształty jak np. znaleziony w Suzie odważnik w kształcie lwa z VI w. przed Chr., albo pochodzące z południowej Mezopotamii i Mari odważniki w kształcie kaczek. Uważa się iż były to tzw odważniki królewskie stanowiące wyznacznik panującego obecnie prawa odnośnie wag wzorcowych. Przy ustalaniu miar i wag w Mezopotamii kierowano się zasadami systemu sześćdziesiątego. Talent, mina i szekel dzielone przez 60 dawały niższą jednostkę wagi (1 talent=60 min; 1 mina= 60 szekli). Waga owych jednostek zależała od regionu i epoki, w której ich używano. Waga talentu wynosiła w Mezopotamii ok 30 kg, miny ok 500 g, a szekla ok 8,4 g. Mierzono również długości przedmiotów, odległości pomiędzy miejscami, czas, objętość i powierzchnię.

Tabliczka z tekstem gospodarczym

czasy Ibbi - Sina, XXI w.przed Chr .

Tabliczka z tekstem gospodarczym

pocz. II tys. przed Chr.

Kto dziś czyta kliny?

Czym jest asyriologia?

Jest nauką badającą pismo i kulturę materialną oraz duchową w Mezopotamii. Zajmuje się różnorodną problematyką związaną z życiem ludów Międzyrzecza np. Sumerów, Akadów, Amorytów, Kasytów, Asyryjczyków, Chaldejczyków i wielu innych. Obejmuje całą wiedzę na temat historii, języków, i kultury ludów posługujących się pismem klinowym na starożytnym Bliskim Wschodzie.

Skąd umiłowanie dla Aszura?

W roku 1843 francuski konsul i archeolog włoskiego pochodzenia Paul-Émile Botta odkrył ślady asyryjskich inskrypcji w Chorsabadzie. Sukcesywne wykopaliska pozwoliły mu odsłonić przez tysiąclecia skrywaną tajemnicę. Francuz natrafił na starożytne Dur-Szarrukin, błędnie uznawszy je za zaginioną Niniwę. Zapoczątkował tym samym badania w obrębie nowej dziedziny zwanej asyriologią. Przyczynkiem do nadania nazwy stało się miejsce pierwszych spektakularnych odkryć na terenie dawnego Imperium asyryjskiego kraju boga Aszura. Przed pierwszymi odkryciami archeologów świat posiadał mgliste pojęcie o Mezopotamii, oparte na Biblii i przekazach historyków klasycznych. Mieszały się tam różne legendarne tradycje o płonącej Niniwie, pięknej i potężnej Semiramidzie, królu Ninosie, wiszących ogrodach czy wieży Babel.

Gdzie uczeni przyglądają się tabliczkom?

• Ośrodki przyciągające do siebie badaczy różnych epok dziejowych Mezopotamii rozsiane są dziś po całym świecie do największych należą takie zbiory jak:

- British Museum w Londynie (61, 533 tekstów),
- Penn Museum przy Uniwersytecie Pennsylvania (27,350 tekstów)
- Yale Babylonian Collection w Connecticut (25 484 teksty)
- Narodowe Muzeum w Iraku (11 337 tekstów)
- Vorderasiatisches Museum w Berlinie (10 399 tekstów),
- Oriental Institute przy Uniwersytecie w Chicago (7896 tekstów)
- Muzeum w paryskim Luwrze (obecnie 7217 teksty),
- Narodowe Muzeum Syrii w Idlib (7026 tekstów),

Nieco skromniejszy jest zbiór Muzeum Archeologicznego w Poznaniu (6 tekstów) :) Oczywiście to nie wszystkie miejsca gdzie znaleźć można zbiory tabliczek. Poszukiwaczy zapraszamy na stronę: <http://cdli.ucla.edu/>

Co warto przeczytać po obejrzeniu wystawy?

- Ascalone E., *Mezopotamia* Warszawa 2009.
Diringer D., *Alfabet – klucz do dziejów ludzkości*, Warszawa 1972.
Frayne D., *Sargonic and Gutian Periods (2334-2113 BC)*, Toronto 1997.
Frayne D., *Ur III Period (2112-2004 BC)*, Toronto 1997.
Jursa M., *Prywatyzacja i zysk*, Poznań 2002.
Kramer S.N., *Historia zaczyna się w Sumerze*, Warszawa 1961.
Kuckenburg M., *Pierwsze słowo*, Warszawa 2006.
Van de Mierop M., *Approaching the Ancient World. Cuneiform texts and writing the history*, London and New York 1999.
Walker C.B.F. *Pismo Klinowe*, Warszawa 1998.
Schmandt-Besserat D., *Jak powstało pismo*, Warszawa 2007.

